

PAVE

Sprječavanje i suzbijanje nasilnog
ekstremizma kroz otpornost zajednice

Sažetak politike za Bosnu i Hercegovinu

Projekt PAVE primio je sredstva financiranja iz programa Europske unije za istraživanje i razvoj Obzor 2020. u okviru Ugovora o dodjeli bespovratnih sredstava br. 870769.

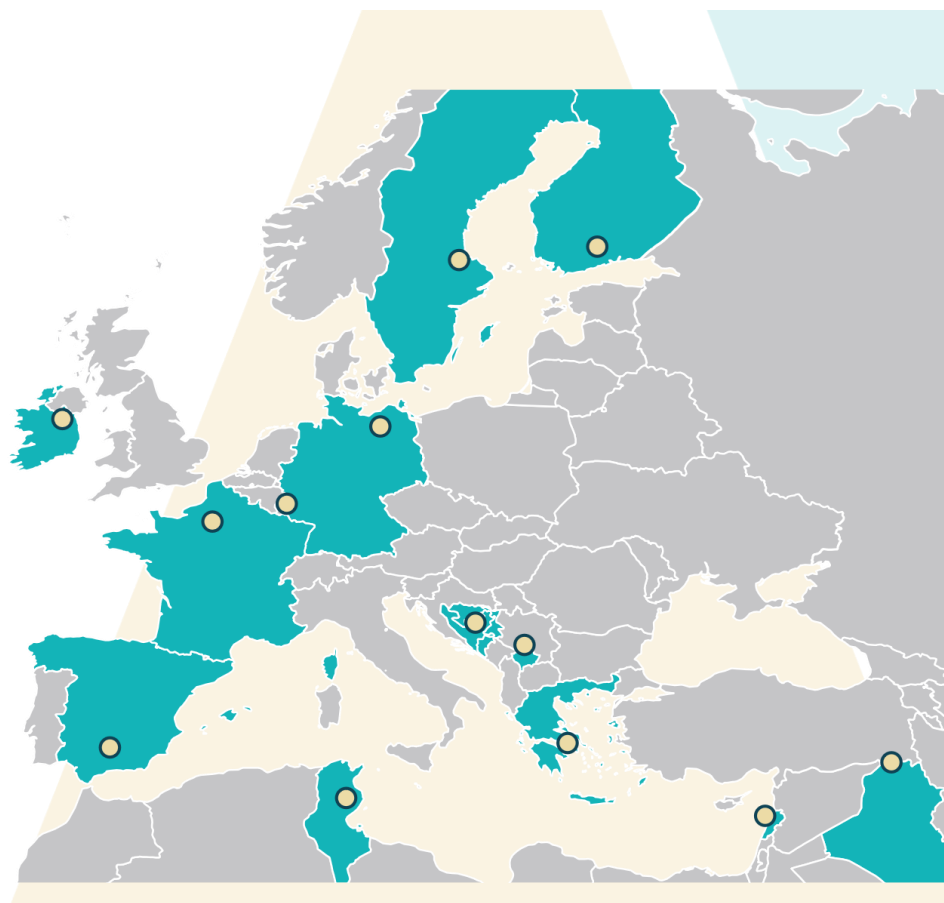

Uvod u projekt PAVE

U okviru istraživačkog projekta PAVE (2020. – 2023.) prikuplja se znanje temeljeno na dokazima koje se odnosi na trendove u području radikalizacije i nasilnog ekstremizma na Bliskom istoku i u Sjevernoj Africi (MENA) te na Zapadnom Balkanu. Cilj je projekta ojačati sposobnost tvoraca politike i voditelja zajednice za razvoj učinkovite strategije prevencije između Europske unije i njezina susjedstva. Pored izvješća o istraživanju i sažetaka politike, izrađuju se inovativni alati za obuku namijenjeni dionicima koji se temelje na rezultatima projekta.

Konzorcij PAVE sastoji se od 13 partnerskih organizacija u 12 država, a poseban naglasak stavlja se na lokalno istraživanje uz dobro poznavanje konteksta i pristup dionicima u regijama u kojima se provodi studija. Konzorcij ujedinjuje partnere s jedinstvenim i dodatnim prednostima te uzajamnim područjima interesa radi poticanja zajedničkog učenja i razvoja. U svim zemljama, održana su savjetovanja s voditeljima zajednice kao što su predstavnici lokalne države, vjerski vođe, edukatori, organizacije mladih i ženske organizacije kako bi se prvo potvrdili planovi za istraživanje, a nakon toga i rezultati istraživanja.

Empirijski podatci prikupljeni su u sedam država koje su poslužile za studiju slučaja, primjenom brojnih kvalitativnih i kvantitativnih pristupa kao i pristupa koji su obuhvaćali mješovite metode, te su uspoređeni u odabranim zajednicama (npr. općinama), neravnomjerno pogođenima nasilnim ekstremizmom. Čimbenici ranjivosti i otpornosti utvrđeni su na mezorazini dinamike i subjekata zajednice, na temelju tri tematska klastera: sučelja među vjerskim, političkim/sektaškim ekstremizmima; interakcije među vjerskim i javnim institucijama i međudjelovanja između mrežnih i izvanmrežnih narativa (de)radikalizacije.

Uvod u istraživanje PAVE u Bosni i Hercegovini

Istraživanje u Bosni i Hercegovini provedeno je u četiri lokalne zajednice (Sarajevo, Mostar, Prijedor i Brčko) u razdoblju od lipnja do studenoga 2021.; ukupno je obavljeno 39 detaljnih intervjua. Ispitanici koji su sudjelovali u studiji čine lokalnu elitu ili dionike zaposlene u raznim institucijama kao što su državne, vjerske, nevladine i međunarodne organizacije. Ispitanici su odabrani prema relevantnosti tema obuhvaćenih studijom u svakodnevnom radu sugovornika: većina ih je bila uključena u projekte ili aktivnosti koje se odnose na sprječavanje nasilnog ekstremizma u svojim zajednicama. Tri glavna pitanja na koja se je tim područjem istraživanja pokušalo odgovoriti bila su: i) Prepoznaju li ispitanici kumulativni ekstremizam u kontekstu Bosne i Hercegovine; iii) Koji su glavni čimbenici ranjivosti zajednice na ekstremizam; ii) Koji su glavni čimbenici otpornosti zajednice na ekstremizam?

Poseban oblik ekstremizma, kumulativni ekstremizam, pojavio se u poslijedaytonskoj Bosni i Hercegovini prvenstveno uslijed etno-političkih narativa, struktura političkih mogućnosti, iskustava i narativa iz rata, političke organizacije države i gospodarskih uvjeta kao i iz etničkih odnosa isprepletenih s vjerskom matricom i vjerskim identitetima. Utvrđeni pokretači ranjivosti zajednice na kumulativni ekstremizam mogu se sažeti na sljedeći način: kao dio aktivnosti političke zajednice, ključni su pokazatelji ranjivosti nejasne vrijednosti zajednice, izražena politička fragmentacija zajednice i dominantan populistički i ekstremistički narativ u javnom političkom prostoru. Ključni su pokazatelji ranjivosti u okviru društvenog funkcioniranja zajednice općenita nemobilnost i tromost demokratskih procesa u društvu, materijalno siromaštvo, sporost i nedosljednost u provedbi zakonskih odluka, nedostatak diversifikacije i emancipacije političkog oblika vjerskog društvenog identiteta, i (ne)odgovarajuće provedeni i ostvareni procesi pomirbe, praštanja i uspostave novog povjerenja kroz toleranciju, suradnju i poštovanje drugih. Pokazatelji ranjivosti u aktivnostima i postupcima u okviru vjerskih zajednica uključuju nedovoljnu osjetljivost na problem ekstremizma, prožimanje političkog diskursa u vjerske aktivnosti u okviru zajednice i nedovoljnu (medijsku) vidljivost aktivnosti vjerskih zajednica u vezi s promicanjem pomirbe, povjerenja i praštanja.

Istraživački tim u pravilu je imao teškoća u utvrđivanju jasnih čimbenika otpornosti zajednice na kumulativni ekstremizam. Međutim, većina ispitanika prepoznala je rad vjerskih zajednica kao glavnih potencijalnih nositelja pokazatelja otpornosti u zajednici. Njihov proaktivniji i „vidljiviji” rad na promicanju pomirbe, praštanja i supostojanja u zajednici utvrđen su kao jedan od najvažnijih doprinosa otpornosti. Pored toga, intervjuirane osobe izdvojile su pristup sektora civilnog društva u promicanju i jačanju otpornosti u okviru zajednica. S obzirom na to je svim sugovornicima bilo znatno teže imenovati čimbenike otpornosti, može se pretpostaviti da je u kontinuumu ranjivost – otpornost sve pokazatelje predstavljene kao pokazatelje ranjivosti moguće promatrati kao potencijalne pokazatelje otpornosti.

1. Preporuke za vladu

- Osmislite strategije za rješavanje problema koji se odnose na C/PVE, s posebnim naglaskom na **razvoj sustava ranog prepoznavanja svih oblika ekstremizma**, kao i programe i mehanizme kojima bi se otkrili svi oblici koji bi mogli imati recipročne učinke („kumulativni ekstremizam“). Budući da su državni službenici na „prvoj liniji“, njihov bi rad trebalo podupirati i trebalo bi ih se osposobiti da odgovarajuće prepoznaju čimbenike rizika, prvenstveno među mladima u školama.
- **Proširite istraživanje o kumulativnom ekstremizmu** u BiH u suradnji s akademskim i drugim institucijama, u cilju dodatnog pojašnjenja „hrani“ li i potiče jedan oblik ekstremizma drugi (vjerski, politički, etnički i dr.). Takve bi istraživačke projekte i programe redovno trebala podupirati država i institucije entiteta kroz programe financiranja utvrđene u nadležnim ministarstvima kao što je Ministarstvo obrazovanja.
- Izradite posebne **sigurnosne, društvene i obrazovne programe za „ranjive lokalne zajednice“** s naglaskom na povećano sudjelovanje lokalnih vjerskih zajednica, mladih i žena. Takvi bi se programi mogli provoditi u suradnji s drugim nedržavnim subjektima i trebalo bi ih uključiti u strateški okvir institucija na državnoj razini.
- Podupirite **međuvjerski dijalog i aktivnosti** koje provodi Međureligijsko vijeće u Bosni i Hercegovini i, konkretnije, povećajte suradnju i programe s mladima/za mlade radi jačanja otpornosti na kumulativni ekstremizam. Takve bi programe trebalo provoditi uz uključenost svih vjerskih zajednica i Bosni i Hercegovini pri čemu bi oni trebali odgovarajuće prepoznati probleme koji se u svakoj od njih pojavljuju.
- Uspostavite **digitalnu obrazovnu platformu** u cilju podizanja svijesti o kumulativnom ekstremizmu kroz interaktivne prezentacije i rasprave. To bi se moglo ostvariti u partnerstvu s akademskom zajednicom, civilnim društvom i međunarodnim organizacijama.
- U obrazovni sustav uvedite posebne programe ili radionice u cilju razvoja **aktivnosti prevencije za studente**.
- Razmotrite mogućnosti uspostave programa prevencije, ili modela suradnje i **kommunikacije državnih tijela** (policije, pravosuđa, socijalnih usluga itd.) s **ranjivim skupinama** (npr. nogometnim/sportskim navijačkim skupinama) koje bi mogle ispoljiti kumulativni ekstremizam.

2. Preporuke za međunarodnu zajednicu

- Izradite **općenite programe prevencije** (koji se odnose na ekstremizam i kumulativni ekstremizam) kroz suradnju sa svim relevantnim subjektima (državom, vjerskim zajednicama, OCD-ima i drugima).
- Uspostavite **nacionalni i/ili regionalni (zapadni Balkan) program prevencije** uz sudjelovanje domaćih i međunarodnih stručnih skupina.
- Izradite program **dodatnog obrazovanja za državne službenike** (policiju, pravosuđe i druge) uz sudjelovanje akademskih, vjerskih institucija i OCD-a.
- Ojačajte **regionalnu suradnju među državnim institucijama** i redovnu razmjenu iskustava u sprječavanju i borbi protiv kumulativnog ekstremizma.
- Razvijajte i podupirite projekte za izgradnju mira, s posebnim naglaskom na **izgradnju povjerenja u „ranjivim lokalnim zajednicama“** i razmotrite mogućnost organiziranja **forum građana** uz sudjelovanje svih relevantnih subjekata.

3. Preporuke za civilno društvo

- Osigurajte **uključenost OCD-a u izradu programa prevencije** i aktivnosti npr. kroz platforme za suradnju među državnim institucijama i OCD-ima.
- Osmislite **tematske radionice u lokalnim zajednicama** uz sudjelovanje svih relevantnih subjekata (države, akademske zajednice, OCD-a i drugih), uz otvoreni dijalog o problemima ekstremizma i kumulativnog ekstremizma.
- Organizirajte **posebne radionice o načinu na koji rodna dinamika utječe na jačanje otpornost**. Nadalje, naglasite ulogu žena (kroz obitelj i društvo) u sprječavanju i suzbijanju kumulativnog ekstremizma.
- Provodite **obrazovne aktivnosti kojima se naglašavaju moguće opasnosti radikalizacije žena**, prvenstveno u zajednicama u kojima postoji povijest bilo kakvog ekstremizma.
- Osmislite **programe i aktivnosti obuke za izgradnju kapaciteta u ranjivim zajednicama**, s posebnim naglaskom na ulogu žena.

Bibliografski izvori

- Maja Halilović Pastuović, Goran Tepšić, Nemanja Džuverović, Sead Turcalo, Jelena Brkić Šmigoc, Mirza Smajić, Veldin Kadić, Muamer Hirkić i Gillian Wylie (2022.). Interactions between States and Religious Institutions in Balkans. Radni dokument 3. Izdanja projekta PAVE. https://www.pave-project.eu/publications/PAVE_870769_D4.1_publication_layout.pdf
- Maja Halilović Pastuović, Gillian Wylie, Karin Göldner-Ebenthal, Johanna-Maria Hülzer i Véronique Dudouet (2021.). Preventing and Addressing Violent Extremism: A Conceptual Framework. Trinity College Dublin i Zaklada Berghof, Berlin. https://www.pave-project.eu/publications/PAVE_870769_Preventing_and_Adressing_Violent_Extremism_A_Conceptual_Framework.pdf
- Sead Turčalo, Jelena Brkić-Šmigoc, Mirza Smajić, Veldin Kadić, Muamer Hirkić, Maja Halilović Pastuović, Goran Tepšić, Nemanja Džuverović i Gillian Wylie (2022.). Cumulative Extremisms in the Balkans. Radni dokument 1. Izdanja projekta PAVE. https://www.pave-project.eu/publications/PAVE_870769_D3.1_publication_layout.pdf